

Durant 47 anys el Teatre Principal dugué a terme grans esdeveniments com ara vetlades de sarsueles, obres teatrals que varen marcar una època, homenatges a la gent del món de la música i del teatre, i estrenes cinematogràfiques que ompliren el local els caps de setmana. Amb el seu enderrocament es tancava una etapa de la història de Manacor en què els teatres foren un referent cultural en la vida dels manacorins.

AGRAÏMENTS

Volem expressar el nostre agraïment a Joan Riera Bordoi i Joan Sitges Febrer per la seva inestimable ajuda i el seu suport a l'hora de dur a terme aquest treball.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- BINIMELIS, Martí: *Manacor y el cine*. Edició particular. Manacor, 1996.
- COL·LECCIÓ setmanari *Arriba*.
- COL·LECCIÓ setmanari *Foch y Fum*.
- COL·LECCIÓ setmanari *Manacor*.
- COL·LECCIÓ setmanari *Perlas y Cuevas*.
- COL·LECCIÓ setmanari *Voz y Vota*.
- Diversos autors: *Diccionari del Teatre de les Illes Balears II*. Govern de les Illes Balears. Conselleria d'Educació i Cultura. Lleonard Muntaner, Editor / Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Palma, 2006.
- FERRER MASSANET, Rafel: *Fechas para Manacor*. Separata de *Perlas y Cuevas*, Imp. Fullana. Palma de Mallorca, 1974.
- FERRER MASSANET, Rafel: *Manacor, noticia de cada dia*. Ajuntament de Manacor. Manacor, 2005.
- FERRER MASSANET, Rafel: *Manacor, noticia de cada dia II*. Ajuntament de Manacor. Manacor, 2007.
- JUAN GALMÉS, Gabriel: *Quatre poetes costumistes de Mallorca*. Pagès editors. Lleida, 1992.
- RIERA BORDOI, Joan: *Autors teatrals manacorins i les seves obres*. Museu d'Història de Manacor / Associació d'Amics del Museu d'Història de Manacor. Felanitx, 2008.
- SBERT i BARCELÓ, Cristòfol-Miquel: *El Cinema a les Balears des de 1896*. Edicions Documenta Balear, col. Arbre de Mar, 3. Palma de Mallorca, 2001.
- SUREDA FONT, Francesca: *El teatre a Manacor en temps de la Segona República*. Separata de Randa, 37. Curial, 1995.

DOCUMENTACIÓ

- ARXIU MUNICIPAL DE MANACOR (AMM). *Plànol VIII-3-2-14*.
- AMM- *Llibre d'Actes del Ple 726/2*. Ajuntament de Manacor, 1922.

Antoni M. Alcover, l'arquitecte

Maria Antònia Matamalas

Alcover, un home polifacètic

Antoni M. Alcover i Sureda és una de les persones més representatives de part del segle XIX i XX, i un dels lingüistes més importants del nostre temps.

Alcover va néixer a Santa Cirga el dia 2 de febrer de l'any 1882, i ja de ben petit demostrà gran interès per totes aquelles coses que l'envoltaven.

Als quinze anys va partir cap a Palma per estudiar al seminari, on va començar a interessar-se apassionadament per la llengua i literatura catalanes, i també per les polèmiques religioses. El 1880 ja col·laborava a *L'Ignorància* i entre el 1881 i 1882 obtingué els seus primers premis literaris.

La gran capacitat de feina d'Antoni M. Alcover li va permetre realitzar una important carrera dins l'àmbit de l'Església; així, l'any 1886 el bisbe Cervera

l'ordenà sacerdot i, poc després, l'any 1888 fou nomenat catedràtic del seminari, on ensenyà oratòria sagrada, llengua i literatura mallorquines i història de Mallorca. L'any 1898, el nou bisbe de Mallorca, Pere Joan Campins, el nomenà vicari de la diòcesi, càrrec que exercí fins que fou nomenat vicari general i, posteriorment, canonge magistral de la Seu de Mallorca, de la qual va ser nomenat també degà l'any 1921.

A banda de la seva carrera sacerdotal, Alcover, com tots sabem, demostrà passió pel món de la llengua. Realitzà una gran tasca com a lingüista i folklorista. Un dels exemples més representatius és la recollida de les *Rondalles Mallorquines*, que signà amb el pseudònim de Jordi d'es Racó; una feina que li va permetre recollir la fantasia popular mallorquina i que fa que avui dia tinguem l'honor de poder gaudir dels contes dels nostres avantpassats, alhora que els feim nostres.

L'altra gran tasca i missió d'Alcover va ser l'enaltiment de la llengua catalana, que el va dur, d'una banda, a projectar la gran obra del *Diccionari*, per mitjà de la famosa *Lletra de Convit* de l'any 1901, i, de l'altra, a promoure el I Congrés Internacional de la Llengua Catalana l'any 1906.

Alcover és considerat un dels personatges més il·lustres de Manacor, tant per la seva tasca d'elaboració del *Diccionari Català-Valencià-Balear*, juntament amb Francesc de Borja Moll, com per la col·lecció de *Rondalles Mallorquines*.

Però a més d'aquestes grans tasques, Antoni M. Alcover, al llarg de la seva vida, va realitzar altres projectes que cal destacar: un d'ells és l'interès que demostrà per l'arquitectura. Antoni M. Alcover va ser l'artífex de diferents construccions arquitectòniques, demostrant d'aquesta manera el seu caràcter polifacètic.

Antoni M. Alcover i l'arquitectura

El gust pel romànic i gòtic

Per mitjà dels seus viatges de recerca de paraules per a l'elaboració del *Diccionari*, Alcover prenia mostra de les esglésies i construccions arquitectòniques que anava veient. Això, ho podem observar en les *eixides filològiques*, on expressa el seu gust per les construccions d'estil romànic, de les quals va poder gaudir en els seus viatges per la Catalunya Nord. Tot i que l'estil que prevaldrà en els seus projectes serà el medieval, Alcover, arreu dels seus viatges, es fixà en tots els estils arquitectònics.

En el seu *Dietari de les eixides*, Antoni M. Alcover ens demostra de manera directa el seu gust per l'arquitectura: un exemple en són les seves excursions per Catalunya, Catalunya Nord i el Rosselló.

«Dia 19. (1900) Arrip a ca'n Clement Manso –Canuda, 45 y 47, 2n.

Vaig a veure la Seu: es esbelta i magestuosa. La fosquetat que té, li dona un aspecte venerant y imponent, que impressiona de bo.

La fatxada nova, raquífica.

El claustre: envoltat de capelles ab retaules, alguns notables; un del costat adossat a la Seu, senzillíssim: una post ab una mica de vasa y un guardapols molt ample i fins ben avall: el camp ocupat per un baix relleu.

En el costat oposat, **un retaule gòtic notabilíssim ...**

Hi vist en Picó; m'ha mostrat ca'n Güell, obra d'en Gaudí. Es un monument que basta per acreditar l'autor d'artista capdalt.»

«He vist ab en Picó y en Gaudí la Sagrada Família. Es una cosa estupenda; la cripta, l'abside i la portalada lateral d'orient: repretenta el naxement. Es una concepció atrevidíssima y que revela un ingeni

y una potencia artística de primer ordre. En Gaudí es un artista excepcional. Hi ha que sentirlo parlar: es una font inagotable, es una llibreta qui parla y no s'acaba.»

Amb aquestes línies, Alcover ens mostra els seu gran interès pel món de l'art i concretament per l'arquitectura, fent-ne grans descripcions, i tot i que tenguí predilecció per l'estil gòtic també sap veure la magnificència del Modernisme de mans del seu màxim exponent, Antoni Gaudí.

Tot i que Antoni M. Alcover, en les pàgines del *Dietari* i en cartes inèdites, també ens manifesta el seu menyspreu per l'estil barroc.

Parlant de l'església de Llanars, diu: “L'interior: deturbat per el barroquisme...”

Resposta al rector de Sant Joan, Miquel Tomàs, que demanava l'aprovació d'un projecte per reformar el cambril del santuari de Consolidació. Palma, 5 de maig de 1899:

«Ara anem a n'els portals d'entrada a n'el Camaril.(dibuix al costat) Els projectats son d'una arquitectura pobra, curta, freda, com es la greco-romana y la barroca. Es molt més senzill y aviat, més hermós uns portals redons, y en els cayres los poren treure un cordó, una vaqueta, ab un capitellet, un pam mes avall del comensament del arch, y ab un bassament sezill. Aquí ley representa quatre retxes perque se'n puga fer carrech.»

Allarg del seu viatge per Catalunya Nord i el Rosselló, Alcover anirà prenent nota i descriurà de manera precisa les diferents construccions que observa, fent especial esment a les esglésies d'estil romànic, per les quals demostrarà el seu gust i interès:

«Dia 25. [...] A les cinch del capvespre, cap a Ripoll. Arribats sol post, som anats a Santa Maria: l'hem vista per defora, y si en som quedats admirats; ens plantam devant la portada, y vaja quina impressió y plens de respecte. Sense voler, m'he llevat el capell. Entram dedins: feya fosca; quin efecte més grandíós! Feya estona que no havia rebuda una impressió tan fonda y tan forta: aquelles cinch naus, aquelles parents, aquelles voltes, tot de pedra viva, tan robust, tan imponent, sense capitell ni cordó, ni columna...

Poques iglesies hi haurà dins Espanya que causen impressió més fonda a l'ànima cristiana y artística com Santa Maria de Ripoll. A Roma en no esser Sant Pere y aquest no per la seva arquitectura, salvant la cúpula, que es lo que no hi ha, no hi ha cap eglésia que impression com la basilica ripollesca [...]»

Santa Maria de Ripoll

Sabem que Alcover, per mitjà de la seva *eixida filològica* arreu de tot Catalunya i el Rosselló, va tenir l'oportunitat de visitar les edificacions més representatives del romànic català, accentuant el seu gust per aquest estil: a banda de Santa Maria de Ripoll, també va poder conèixer Sant Pere de Camprodon, Sant Quirze de Besora, Santa Maria de Cornellà, Sant Pere de Galligants...

«22 d'agost de 1900. He seguit fent retxes de Sant Pere de Galligants, y he vist el museu arqueològich, instalat dins l'antich claustre d'aquesta iglesia, qui es notabiíssim, una verdadera joya romànica.»

No trobam exemple millor per demostrar el gust arquitectònic d'Antoni M. Alcover que les seves pròpies paraules; així, d'aquesta manera, ens exposa les seves preferències arquitectòniques.

Alcover i els arquitectes

Un altre fet que demostra el gran interès que va tenir Alcover pel món de l'arquitectura és el seu contacte amb arquitectes de renom com Antoni Gaudí, l'arquitecte provincial Joan Guasp, Joan Rubió o Pere d'Alcàntara Peña, delineant d'obres públiques i mestre d'obres de fortificacions, així com també col·laborador de *l'Ignorància*. Així, tenim constància que Antoni M. Alcover, a l'hora d'iniciar un projecte arquitectònic, els en demanava opinió.

Un bon exemple d'aquestes paraules són les cartes d'Antoni M. Alcover a Pere d'Alcàntara Peña, on li demana que li faci arribar uns dibuixos per a uns capitells (aquestes cartes són de l'arxiu de la Real).

«Sr. D. Pere d'A. Peña

Benvolgut amich:

Mon estimat tio D. Pere Jusep Alcover m'encomana que li enviï a dir que tenga la bondat de fer el dibuix dels capitells de la capella de la Puríssima, y així ho porán dur tot ab una esquerada a'n axó de capitell. Hi fassa tota la via que puga, per Deu, qu'aqueta gent ja está cansada de veure sense acabar aquesta obra, y tothom voldria qu'estigués llesta. Se fassa y donchs el encarrech de com se troba aquesta gent, y del ardor ab que esperan aquest dibuix, y l'enviï tot d'una que'l tenga llest.

Me comenarà molt ferm en Toni y demés de la familia, y ja sap que sempre té ab mí un coral amich y homil servidor que l'estima y l'anyora y li besa les mans»

Antoni Mª Alcover

Manacor 21 Joriol 1884»

«Sr. D. Pere d'A. Peña

Benvolgut Senyor.

Som vengut de Pollensa avuy, el tio m'ha dit que fes el favor d'escriure a V. per dirli qu'están cansats d'esperar el dibuix dels capitells; y si dins quatre ó cinch dies no los ho ha enviat ó no saben relació de V., se se veurán preessats, cansat com estan d'esperar, á cercarne un altre que lo ho fassa.

Asso es lo que tench que dirli.

Comán molt a tothom de ca-seva y disponga de son servidor y coral amich que li besa les mans

Antoni Mª Alcover

Manacor 4 Agost 1884»

«Sr. D. Pere d'Alcantara Peña

Benvolgut Senyor:

Los capitells de los finestrals de la capella de la Puríssima están acabats. Si triguessen el dibuix dels de les pilastres, s'hi posarian al acte.

Veja si los envía pronto, per Deu y Santa Maria, puix de lo contrari, tornaria estar aturada l'obra de la ditxosa capella.

Man y disponga de son amich y servidor que li beda les mans.

Antoni Mª Alcover

Manacor. 25 d'Agost de 1884»

Altre contacte que tenim present és el que varen mantenir Antoni M. Alcover i l'arquitecte català Antoni Gaudí, quan aquest va venir a Mallorca per la reforma del cor de la Seu.

Sabem que el bisbe Pere Campins, el mes de novembre de 1899, va visitar Barcelona per demanar a Antoni Gaudí la seva opinió sobre les obres de restauració de la catedral de Mallorca; el bisbe quedà tan impressionat de la magnificència de les obres de l'arquitecte català que li proposà que es fes càrrec de les tasques de restauració. Així, l'any 1901 Gaudí es posà al capdavant de les obres de la Seu de Palma. Per aquest temps, Antoni M. Alcover era vicari general de la Seu de Mallorca, cosa que va potenciar que ambdós estassin en contacte. Alhora, també per aquest temps, Antoni M. Alcover duia entre mans el projecte de l'església de Sant Miquel de Son Carrió, i ja comptà amb l'ajuda i l'opinió de l'arquitecte català, tal com ens indiquen diferents pàgines del *Dietari*:

«Dia 1r abril de 1901. **Amb D. Antoni Gaudí i Faust Morell nos n'anam a Son Carrió i a dormir a la Punta.**»

«“Dia 2. – **Amb D. Antoni nos anam a Son Carrió, i examina de prop les obres de l'església, i nos dóna molt bones instruccions.**»

Les esglésies de mossèn Alcover

Les principals esglésies projectades per mossèn Alcover són l'església de Sant Miquel de Son Carrió, l'ampliació de la de Son Negre, l'església de Calonge, una part de l'església de Porto Cristo, la Pedra Sagrada de Calvià, una petita capella pujant cap a Sant Salvador de Felanitx i l'ampliació de la capella de Mendia, a prop de Santa Cirga, lloc de naixement de mossèn Alcover.

Totes segueixen una tipologia molt semblant, amb l'estil gòtic sempre present.

1. Sant Miquel de Son Carrió

El carrer on s'ubica aquesta església fa honor al seu artífex, ja que du per nom *carrer de mossèn Alcover*, fent cantonada amb el carrer Major. L'any 1898 se sol·licità el permís per fer les obres de construcció i el dia 2 de maig de 1899 se'n posà la primera pedra. Les obres duraren fins al 1907. La seva benedicció se celebrà el dia 11 d'abril del mateix any, i per a tal ocasió hi trobam com a predicador Mn. Costa i Llobera, convidat per Antoni M. Alcover.

Tenim constància en el *Dietari* d'Alcover del dia de la col·locació de la primera pedra:

«1898

Desembre. Dia 9. “**Era a la Torre Nova i anàrem a Son Carrió a senyar el solar de l'església: li donàrem 26m d'ample i 57 de llarg.**»

«Palma, 8 abril, 907

Rt. D. Bartomeu Domenge.

Amich estimat: ja hu deu sebre que **diumenge qui vé, es la benedicció de l'església de So'n Carrió**. Esper que vendrà a ajudarnos. Queda convidat des d'ara, y després dela fundació anirem a dinar a Sa Punta, aont també se consider convidat. Diumenge qui vé a les vuyt del matí partirà una galera de Manacor per durlos vostè i altres allà, y tornarà'l vespre.

Comán a n'En Fum que vaja a ca-vostè i que partesca de ca-vostè ca a So'n Carrió. Diré a n-els altres que vagen a ca-vostè per partir.

Son afectíssim.

Antoni Mª Alcover Pre.»

Podem dir que aquest va ser el primer projecte arquitectònic, de gust gòtic, en què Antoni M. Alcover es posà al capdavant, ja que ell mateix en va ser el promotor i l'autor; això sí, sempre amb la supervisió de l'arquitecte provincial, Joan Guasp, de Joan Rubió i d'Antoni Gaudí.

2. Son Negre

Antoni M. Alcover també va contribuir a les obres d'ampliació de l'església de Son Negre, propera a la de Sant Miquel de Son Carrió. Les obres s'hi dugueren a terme com a conseqüència de l'augment de la població, que consegüentment requeria un lloc de culte més gran. En el *Dietari* fa esment d'aquestes obres:

«Dia 25 de juny de 1899. Som anat a predicar a l'esglesia de Son Negre, on hi havia festa grossa de la conclusió del mes de Maria...Llavó han tret una joia de cinquanta sorts: ha produïdes cent pessetes per l'obra de dita iglessieta.»

Les obres s'iniciaren el 10 d'abril de 1901 i finalitzaren l'any 1903, i foren

dirigides per Antoni M. Alcover i Mn. Joan Font. Consistiren a afegir un tram de volta i a aixecar la teulada. El mestre d'obres fou Miquel Cupa.

3. Calonge

En el *Dietari* també trobam la intenció demostrada per Alcover de posar-se al capdavant de les obres de l'església de Calonge:

«3 de febrer de 1901.

“El capvespre som anat a Consolació, s'Alqueria Blanca i Calonge. L'Església és petitna, baixa, de volta de mig punt. “**El capellà m'ha dit de fer-ne una de nova: Me som oferit a fer-li els plans.**»

Les obres començaren l'1 de març de 1903 i acabaren el 29 de setembre de 1909, coincidint amb Sant Miquel i la visita del bisbe de Mallorca, Pere Joan Campins. És un altre exemple d'església d'estil neoromànic.

Antoni M. Alcover i el vicari Mn. Manuel Soto Galmés dugueren a terme l'impuls de l'obra. En una de les seves cartes dirigides al vicari de Son Carrió, Alcover li fa esment de les obres de l'església de Porto Cristo:

«Palma 2 d'octubre de 1916.

Rt. Sr. Vicari de So'n Carrió:

He vist Meste Cupa, i hem quedat que dimegres durà es gigare a So'n Carrió; i quant D. Juan Orlandis envii a cercar-lo le hi envii.

4. L'església de Porto Cristo

M'han demanats, per l'església del Port, per fer la bestimentada els taulons de l'església de Son Carrió que serveixen per això, fins que la llenya devallarà que ara està caríssima [...] Esper que vostè no hi posarà cap dificultat, tractant-se com se tracta, de l'obra d'una església, tan pobre. Com la del Port.»

5. La capella del camí de Sant Salvador de Felanitx

Sabem que dia 1 de maig de 1905 comencen les obres de la capella situada a mitjan camí de Sant Salvador de Felanitx. El projecte i el plànol són d'Antoni M. Alcover, que també va dirigir-ne les obres. És va construir entre 1905 i 1910, i podem dir que aquest petit oratori és d'estil neoromànic.

6. La capella de la Pedra Sagrada de Santa Ponça (Calvià)

Aquesta obra, també dirigida per Mossèn Alcover, es va construir com a motiu del VII centenari de la Reconquesta de Mallorca de l'any 1928 i va ser beneïda el dia 12 de setembre del mateix any pel, llavors bisbe de Barcelona, el Rnd. Sr. Josep Miralles.

7. Mendia

Antoni M. Alcover també va participar en les obres de la capella de Mendia, a prop de Santa Cirga, el seu lloc de naixement.

Tenim constància que Antoni M. Alcover va participar en d'altres projectes arquitectònics com l'església Nova de Son Servera i la casa de la Caritat de les germanes de Sant Vicenç de Paül de Porto Cristo, demostrant en tots aquests projectes la gran força i energia que sempre desprenia, tret molt característic de la figura d'Alcover.

BIBLIOGRAFIA

Diversos autors. *Actes del Congrés Internacional. Antoni M. Alcover. Mossèn Alcover i l'arquitectura*. Joan March i Miquela Llull. Universitat de les Illes Balears. Publicacions Abadia de Montserrat, 2003.

ALCOVER, Antoni M. *Dietari que jo...*

ALCOVER, Antoni M. *Dietari de les eixides*. Vol. I (1900-1902). Biblioteca Marian Aguiló. Edició a cura de Maria Pilar Perera. Universitat de les Illes Balears. Publicacions de l'abadia de Montserrat, 2001. ALCOVER, Antoni M. *Dietari de les eixides*. Vol. II (1900-1902). Biblioteca Marian Aguiló. Edició a cura de Maria Pilar Perera. Universitat de les Illes Balears. Publicacions de l'abadia de Montserrat, 2001

CARVAJAL i altres. *Els antics oratoris de Manacor*. Ajuntament de Manacor, Manacor 1999

MANILA, Janer. *Com una rondalla. Els treballs i la vida de Mossèn Alcover*. Palma, Moll, 1996.

MIQUEL, Llorenç. *Sant Miquel de Son Carrià*. Palma. Miramar, 1998.

PEREA, M. Pilar. *Els dietaris de les eixides filològiques de Mossèn Alcover*. Ajuntament de Manacor, Patronat Municipal de l'Escola de Mallorca, Manacor, 2001.

ROSELLÓ VAQUER, Ramon, *Relacions de Mossèn Antoni Maria Alcover amb Felanitx*, Felanitx, 2007.

VALLBONA, Marc, *L'església de Calonge: 100 anys, 1903-2003*. Santanyi, Llopis 2003.

Catàleg de Patrimoni històric de Sant Llorenç.

Cartes inèdites d'Antoni M. Alcover.

Portals i finestres conopials al terme de Manacor

Antoni Pasqual Andreu, investigador

Maria Esperança Nicolau Martínez, historiadora d'art

Aquest treball que presentam és un senzill estudi d'una sèrie d'elements arquitectònics que es localitzen al nostre terme municipal i que són desconeguts per la majoria de gent. No pretenem res més que posar en evidència que el nostre poble encara conserva tota una sèrie de joies arquitectòniques d'èpoques passades com són els portals i les finestres conopials que, tot i que originalment són de l'època gòtica, a Mallorca es perllonguen en el temps, com tants d'altres elements de la mateixa època.¹

A molts d'indrets de Mallorca són coneguts amb el nom de *portals de sagristia*, ja que és generalment a les dependències de les esglésies on es conserven, atès el caràcter durador d'aquest tipus d'edificacions.² En el diccionari de Miquel Fullana, aquest tipus d'arc ve definit com "aquell que està format per quatre quarts de circumferència, còncaus a l'arrencament i convexos a la part superior, tots ells iguals a la quarta part de la llum de l'obertura, formant dos talons que s'uneixen en el centre de la clau, fent-hi una esmotxadura". Generalment els portals d'aquest tipus solen ésser interiors, és a dir, que donen accés a alguna estança d'una certa importància, com una cambra en el cas d'edificis civils o una sagristia en el cas d'edificis religiosos. Les finestres solen mirar al carrer, tot i que també se'n poden trobar que miren cap a clastres interiors de les edificacions.

En el cas de les finestres, gairebé totes les analitzades són conopials simples, és a dir, les que s'adapten a la definició donada per Fullana; en canvi, gairebé tots els portals es poden classificar de mixtilinis, és a dir, que combinen diverses corbes, sense perdre, però, les característiques principals que defineixen els arcs conopials.

¹ Aquest estil arquitectònic, nascut a França el segle XII, arribà a Mallorca amb la conquesta catalanoaragonesa de Jaume I i es convertí en l'estil arquitectònic per excel·lència a Mallorca a partir d'aquells moments. De fet, els estils arquitectònics posteriors, com el renaixentista o barroc, són generalment simples afegits superficials a estructures clarament gòtiques.

² De fet, alguns dels més bells portals o finestres conopials els podem veure a la Sala Capitular o a l'accés al pati de la font de la Seu, o als finestrons de les golfes de Can Villalonga, tot a Palma.